



مراکز آموزشی و نقش آنها در روابط فرهنگی

فعالیت‌های فرهنگی در داخل و خارج از کشور، دو برنامه کلی را شامل می‌شود؛ یکی برنامه کوتاه‌مدت و دیگری برنامه‌های درازمدت.

برنامه‌های فرهنگی کوتاه‌مدت که بیش‌تر ساختار تبلیغاتی دارد، از قبیل برگزاری مراسم و برپایی هفته‌های فرهنگی و نمایشگاه‌های کتاب و عکس و... که این برنامه‌ها به گونه‌ای طراحی و تهیه می‌شود که نتایج آن در کوتاه‌مدت ظاهر می‌شود و می‌تواند جرقه‌ای برای شروع فعالیت‌های فرهنگی عمیق‌تر باشد، اما آثار آن چندان ماندگار نیست.

اما برنامه‌های فرهنگی درازمدت که هویت فرهنگ‌سازی دارد، مانند فعالیت‌های آموزشی و علمی، که این برنامه‌ها برخلاف برنامه‌های کوتاه‌مدت به صورتی تهیه و نوشته می‌شود که ثمردهی فوری و آنی از انجام این فعالیت‌ها انتظار نمی‌رود و ریسک‌پذیری و خطرکردن در اجرای این‌گونه برنامه‌ها، در سطح بالایی است. لذا همه کشورهای به چنین کارهای پرهزینه و طاقت‌فرسا دست نمی‌زنند. اما کشورهایی که دارای اهداف بزرگ و پیام خاص و ویژه‌ای هستند برای رسیدن به اهداف خود و رساندن این پیام به سایر ملل جهان، به این گونه فعالیت‌ها اهمیت فراوانی می‌دهند.

کشورهایی مانند آمریکا، انگلیس، فرانسه، ایتالیا در جهان غرب و کشورهای همچون مصر، عربستان در جهان عرب به فعالیت‌های آموزشی - علمی بهای زیادی می‌دهند و در این زمینه متحمل هزینه‌های هنگفت

محمدهادی تسخیری

می‌شوند اما از نتایج بی‌شمار این فعالیت‌ها نیز بهره‌مند می‌شوند و خود را به عنوان قطبی در منطقه با جهان مطرح می‌کنند. البته کشور مصر با اینکه سابقهٔ بیش‌تری از کشور عربستان در این زمینه دارد، به دلیل مشکلات مالی و سیاسی، بسیاری از فعالیت‌های آموزشی گذشتهٔ خود را متوقف کرده است، اما کشور عربستان سعودی همچنان در این گونه فعالیت‌ها ابتکار عمل را به دست دارد. در این مقالهٔ مختصر و بنابر مصادر کمی که در اختیار است، به فعالیت‌های آموزشی کشور ایتالیا در سودان، به عنوان نمونه‌ای از فعالیت‌های غربی در یک کشور اسلامی و به فعالیت‌های آموزشی عربستان و مصر در برخی از کشورهای اسلامی و غیراسلامی اشاره می‌شود.

ضمناً برای به سرانجام رساندن چنین فعالیت‌هایی دو عامل ذیل اهمیت ویژه‌ای دارند:

۱- آزمون و خطا

۲- استمرار و عدم توقف فعالیت آموزشی

گاهی فعالیت در تأسیس و راه‌اندازی مراکز علمی و آموزشی در خارج از کشور، با مشکلات غیرمنتظره‌ای مواجه می‌شود که به همکاری همهٔ ارگان‌های سیاسی،

این مدارس توسط فردی به نام

دانیل کمبونی در... تأسیس گردید

او عقیده داشت که اگر بخواهی انسانی را

با تمدن آشنا کنی یا او را متمدن کنی باید

اول به آموزش او اهتمام ورزی

اقتصادی و فرهنگی نیازمند است. لیکن برای رسیدن به هدف متعالی فرهنگی نباید این امور خللی در روند کار به وجود آورد، بلکه باید با استفاده از تجارب گذشته و ابداع روش‌های نوین به اصلاح این گونه فعالیت‌ها همت گماشت. که متأسفانه در گذشته چنین فعالیت‌هایی از طرف جمهوری اسلامی ایران در خارج با مشکلاتی روبه‌رو شد و به جای اصلاح کار، این فعالیت‌های آموزشی توسط افراد بی‌تجربه در کار فرهنگی خارج از کشور که قدر و منزلت چنین فعالیتی را نمی‌دانند، متوقف شد که نمونهٔ بارز آن تعطیلی مدارس جیل اسلامی و فسطاط‌الزهره و امام علی(ع) بعد از ده سال فعالیت آموزشی در سودان است.

اما در رابطه با عامل دوم، همان‌طور که قبلاً گفته شد، فعالیت‌های آموزشی مانند برخی از کارهای تبلیغاتی نتایج آنی و زود هنگام ندارد بلکه باید سال‌ها بگذرد تا نتایج این فعالیت آموزشی هویدا شود و کشورهایی که در این زمینه فعالیت می‌کنند با سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی درازمدت به دنبال تحقق اهداف خود و رساندن پیام به دیگران هستند. لذا چنین فعالیتی باید براساس اصول ثابت پایه‌ریزی شود و با تغییر مدیریت‌ها دچار خلل و وقفه نشود.

اکنون نمونه‌هایی از چنین فعالیت‌های آموزشی بیان می‌گردد:

الف. حضور آموزشی ایتالیا در سودان

هر کس که با اوضاع فرهنگی و آموزشی سودان آشنایی داشته باشد، از وجود مراکز آموزشی به نام «مدارس کمبونی» و نقش برجستهٔ آن در تاریخ فرهنگی و آموزشی معاصر این کشور مطلع است. مدارس که شخصیت‌های بارزی همچون صادق‌المهدی، نخست وزیر سابق سودان و سهید عبود، رئیس جمهور سابق سودان در آن تحصیل می‌کردند.

این مدارس توسط فردی به نام دانیل کمبونی که در سال ۱۸۵۷ به عنوان یک مبلغ مسیحی و مکتشف وارد سودان شده بود، تأسیس گردید. وی بنا بر دیدگاهی که داشت، مدارس کمبونی را در جنوب سودان^۱ تأسیس کرد. او عقیده داشت که اگر بخواهی انسانی را با تمدن آشنا کنی یا او را متمدن کنی باید اول به آموزش او اهتمام ورزی.

اولین تجربهٔ آقای کمبونی در جنوب سودان با شکست هولناکی روبه‌رو شد زیرا تمام کشیشانی که با او برای آموزش و ادارهٔ مدارس در جنوب سودان آمده بودند، به مرض مالاریا مبتلا و همگی فوت کردند. پس از آن آقای کمبونی به ایتالیا بازگشت ولی اندیشهٔ تأسیس مدارس در سودان هرگز از یاد او نرفت اما به دلیل ترس از مرض مالاریا توانایی بازگشت به سودان را نداشت لذا طرح ساخت «مدارس ایتالیایی» را در سواحل دریای مدیترانه بنیان گذاشت و اولین مدرسهٔ ایتالیایی را در قاهره تأسیس کرد و سپس در مناطق دیگر مدارس دیگری را ساخت و دانش‌آموزان این مدارس را فقط از میان سودانی‌ها انتخاب و قبول می‌کرد و حتی یک خانم معلم سودانی نیز در این مدارس تدریس می‌کرد.

سپس مدارس ایتالیایی در سودان را به وجود آورد که سه کشیش از اولین کادرهای این مدارس بودند که آقای مطران اگستینو بارونی - اولین مدیر مدارس کمبونی که مدت سی سال در این مدارس خدمت کرد و اکنون در سن

۹۷ سالگی در ایتالیا زندگی می‌کند و همچنان شناسنامه سودانی خود را حفظ کرده است - یکی از آن سه نفر بود. اولین مدرسه‌ای که در سودان تأسیس شد به نام مدرسه کاتولیک بود و در سال ۱۹۲۹ میلادی اولین دانشکده کمبونی در سودان تشکیل شد و تا سال تحصیلی ۳۴-۱۹۳۳ میلادی فقط دین مسیحیت در آن تدریس می‌شد اما از آن سال به بعد دین اسلام هم به دروس این دانشکده اضافه شد و تعداد دانش‌جویان مسلمان افزایش یافت به طوری که در دهه چهارم قرن بیستم تعداد دانش‌جویان مسلمان و مسیحی تقریباً برابر بود. اما در خلال جنگ جهانی دوم دانشکده تعطیل شد زیرا که مسئول دانشکده ایتالیایی بود و در آن هنگام سودان مستعمره انگلیس بود و انگلیس با آلمان و ایتالیا می‌جنگید لذا از آن تاریخ فعالیت کشیش‌های ایتالیایی در سودان محدود شد.

در سال ۱۹۴۵ میلادی مدارس کمبونی مجدداً شروع به کار کرد و محصلین در دو مقطع اساس (ابتدایی) و ثانوی (راهنمایی) به تحصیل خود ادامه دادند و مدارس جدیدی در دو شهر «بحری» و «ام درمان» افتتاح شد. در آن زمان مدرک دیپلم سودانی وجود نداشت و تحصیل در مدارس کمبونی به زبان انگلیسی بود اما در سال ۱۹۹۲ میلادی بنا بر دستور وزارت آموزش و پرورش، تحصیل در مرحله ابتدایی به زبان عربی شد.

اما در دانشکده کمبونی تحصیل همچنان به زبان انگلیسی انجام می‌گرفت و مدرک آن از لندن صادر می‌شد و پس از مدتی به دانش‌جویان این دانشگاه دو مدرک سودانی و لندنی اعطا می‌شد، تا اینکه سرانجام مدرک لندنی حذف شد. تعداد دانش‌جویان در دانشکده کمبونی نزدیک به شصت و سه هزار دانش‌جو است.

تعداد مدارس کمبونی در سودان به پانزده مدرسه می‌رسد که در شهرهای مختلف سودان تأسیس شده‌اند، مسانند بورسودان، الأبيض، عطبره و... و تعداد دانش‌آموزان در این مدارس نزدیک به شصت هزار دانش‌آموز هستند.

این مدارس دانش‌آموزانی را می‌پذیرد که از قبل از پنج سالگی در سال تحصیلی «صفر» ثبت نام کرده‌اند و در این سال تحصیلی، دانش‌آموزان زبان عربی، ریاضیات و چند سوره قرآنی را می‌آموزند که این امر نشان‌دهنده کیفیت استمرار فعالیت چنین مدرسی است که همه هزینه‌های آن از طرف سازمان‌های مسیحی پرداخت می‌شود و در اولین مرحله به آموزش قرآن می‌پردازد تا بتواند جلب اعتماد کند و سپس به تدریج کار فرهنگی و آموزشی خود را انجام دهد و به اهداف خود برسد. در گزارشی که از طرف رایزنی ج.ا.ا. در سودان به اداره کل آفریقا - عربی

رسید، اعلام شده بود که تمام دانش‌آموزان مقاطع بعدی یا مسیحی هستند و یا مسیحی شده‌اند.^۲

نمونه‌ای که ذکر شد، بیانگر حضور یکی از کشورهای بیگانه در یک کشور اسلامی است و اکنون به نمونه‌ای دیگر می‌پردازیم که نمایانگر حضور آموزشی یک کشور اسلامی در آفریقا و کشورهای غیراسلامی و اسلامی است که با توجه به حضور گسترده کشور عربستان سعودی در عرصه فعالیت‌های آموزشی، بیان تفصیلی آن خارج از حوصله این مقاله است لذا این فعالیت‌های آموزشی و هزینه‌هایی که در این رابطه پرداخت می‌گردد، به صورت فهرست‌وار بیان می‌گردد.

مراکز آموزشی عربستان در آفریقا^۳

۱. تأسیس آموزشگاه اسلامی در شهر لوغا در کشور سنگال؛ هزینه تکمیل این آموزشگاه تقریباً ده میلیون و پانصد هزار ریال سعودی، معادل دو میلیون و هشتصد هزار دلار آمریکا است.

۲. تأسیس آموزشگاه اسلامی در شهر تیفاوان در کشور سنگال؛ که در نزدیکی مرکز اسلامی در این شهر واقع است و هزینه تکمیل این آموزشگاه بیش از یازده میلیون و دو بیست و پنجاه هزار ریال سعودی، معادل سه میلیون دلار آمریکا می‌باشد.

۳. دانش‌سرای معلمین در شهر تمبکتو در جمهوری مالی؛ شهر تمبکتو یکی از شهرهای مهم اسلامی در غرب آفریقا است. این دانش‌سرا دارای ۳۰۰ دانش‌جو است و هزینه تکمیل و تأسیس آن حدوداً دو میلیون و پانصد هزار دلار آمریکا می‌باشد.

۴. دانش‌سرای معلمین کببولی در شهر کامپالا پایتخت کشور اوگاندا؛ هزینه ساخت آن حدوداً ده میلیون ریال سعودی، معادل دو میلیون و ششصد هزار دلار آمریکا می‌باشد.

۵. آموزشگاه علوم دینی موریتانی؛ هزینه اداره این آموزشگاه سالانه بیش از دو میلیون و هشتصد و بیست و شش هزار ریال سعودی برابر با هفتصد و پنجاه و سه هزار و ششصد دلار آمریکا می‌باشد.

۶. دانشگاه اسلامی در اوگاندا؛ این دانشگاه در چارچوب فعالیت‌های فرهنگی - آموزشی سازمان کنفرانس اسلامی تأسیس شده است و کشور عربستان با مبلغ سی و هفت میلیون و پانصد هزار ریال سعودی، معادل ده میلیون دلار در این کار آموزشی مشارکت داشته است.

مراکز آموزشی عربستان در کشور غیراسلامی

۱. آموزشگاه عربی اسلامی در توکیو؛ این آموزشگاه در زمینی که سابقاً سفارت عربستان در توکیو بود، ساخته

شده و زیر نظر دانشگاه الامام محمد بن سعود الاسلامیه اداره می‌شود و هزینه ساخت آن تقریباً بیست و هفت میلیون ریال عربستان، معادل هفت میلیون و دو بیست هزار دلار آمریکا می‌باشد.

۲. آموزشگاه «العالم العربی» در پاریس؛ این آموزشگاه با همکاری فرانسه و کشورهای عربی ساخته شده است که سهم کشور عربستان هیجده میلیون و هفتصد و پنجاه هزار ریال سعودی، معادل پنج میلیون دلار می‌باشد. اضافه بر آن، این کشور متعهد شده است ۱۴٪ هزینه سالانه این آموزشگاه را پرداخت کند.

۳. دانشگاه جون هوبکنز آمریکایی که کشور عربستان سعودی از سال ۱۳۹۶ هـ ق. تاکنون سالانه مبلغ سیصد و هفتاد و پنج هزار ریال سعودی، معادل یکصد هزار دلار آمریکا جهت پشتیبانی مرکز پژوهشی خاورمیانه که زیر نظر این دانشگاه تدریس و ترویج زبان عربی را به عهده دارد، پرداخت می‌کند.

۴. کشور عربستان به دانشگاه دیوک در ولایت کارولینا شمالی آمریکا مبلغ پانصد و شصت هزار ریال سعودی که تقریباً معادل پانزده هزار دلار آمریکا است، جهت ساخت

کشور مصر از زمان استعمار

دوگانه سودان به همراه دولت انگلیس،

مدارسی را در این کشور (سودان)

تأسیس کرد که تا امروز دایر هستند

و اخیراً زیر نظر وزارت آموزش

و پرورش سودان قرار گرفتند

مرکز دانشگاهی بررسی‌های اسلامی و پژوهش‌های مربوطه به شبه‌جزیره عرب پرداخت نموده و متعهد شده است که سالانه مبلغ دو بیست و هفتاد و پنج هزار ریال سعودی، معادل هفتاد و سه هزار دلار جهت تأمین بخشی از هزینه این مرکز پرداخت نماید.

۵. این کشور مبلغ یکصد و بیست و سه هزار ریال سعودی، معادل سی و دوهزار و هشتصد دلار آمریکا به آموزشگاه خاورمیانه در واشنگتن کمک کرده است.

۶. این کشور مبلغ چهار میلیون و پانصد هزار ریال سعودی، معادل یک میلیون و دو بیست هزار دلار آمریکا جهت تأسیس مرکز بررسی‌های اسلامی و عربی در دانشگاه هاروارد آمریکا به این دانشگاه پرداخت نموده است.

۷. این کشور مبلغ سه میلیون و هفتاد و پنج هزار ریال سعودی، معادل یک میلیون دلار آمریکا بابت تأسیس مرکز بررسی‌های اسلامی و عربی در دانشگاه آمریکایی واشنگتن به این دانشگاه پرداخت نموده است.

فعالیت‌های آموزشی

عربستان سعودی در کشورهای اسلامی

۱. آموزشگاه زبان عربی در اندونزی؛ هزینه فعالیت‌های سالانه این واحد آموزشی بیش از سه میلیون و پانصد و چهل هزار ریال سعودی، معادل نهصد و چهل و چهار هزار دلار می‌باشد.

۲. آموزشگاه علوم اسلامی جیبوتی؛ هزینه تقریبی ساخت این مکان جدید هفت میلیون و پانصد هزار ریال سعودی، معادل دو میلیون دلار می‌باشد.

۳. دانشگاه اسلامی در مالزی؛ این دانشگاه در چارچوب فعالیت‌های آموزشی سازمان کنفرانس اسلامی تأسیس شده است و دولت عربستان با مبلغ هفت میلیون و پانصد هزار ریال سعودی، معادل دو میلیون دلار در این کار مشارکت نمود.

۴. دانشگاه اسلامی در پاکستان؛ این دانشگاه نیز یکی از دانشگاه‌هایی است که سازمان کنفرانس اسلامی آن را تأسیس کرده است که عربستان مبلغ هفتصد و پنجاه هزار ریال سعودی از سوی مؤسسات غیردولتی و مبلغ یکصد و سی میلیون ریال سعودی از جانب حکومت عربستان، جمعاً معادل یکصد و هشت میلیون دلار، برای ساخت مسجد ملک فیصل و کمک برای ساخت این دانشگاه پرداخت نموده است.

۵. دانشگاه‌های فلسطین؛ دولت عربستان بیش از چهل و سه میلیون و پانصد هزار ریال سعودی، معادل بازده میلیون و ششصد هزار دلار به دانشگاه‌های فلسطینی کمک کرده است که این کمک‌ها به دانشگاه‌هایی مانند دانشگاه اسلامی در غزه، دانشگاه‌ها و مراکز علمی کرانه باختری رود اردن، دانشگاه النجاح و دانشگاه بهریت اعطا شده است.

همچنین دولت عربستان به دانشگاه‌ها و مراکز علمی در تونس، مغرب، الجزائر و بنگلادش و... نیز کمک‌هایی اعطا می‌کند که به جهت عدم اطلاع کلام از ذکر آنها خودداری می‌شود.

فعالیت‌های آموزشی عربستان سعودی در سودان

این کشور در منطقه خوش آب و هوای خارطوم بحری و در کنار رود نیل، بعد از منطقه کُبر، نرسیده به سفارت یونان، مدارسی با امکانات فراوان خدماتی و آموزشی و کمک آموزشی ساخته است.

دانش‌آموزان سودانی و غیرسودانی که طبیعتاً از خانواده‌های مرفه و فرزندان تجار و شیوخ بزرگ و مسئولین حکومتی هستند، با پرداخت مبلغ هزار و دویست دلار آمریکا برای یک سال تحصیلی در این مدارس ثبت نام می‌کنند که این مبلغ شامل هزینه‌های تحصیلی و اردوی یک ماهه به کشور عربستان سعودی در ایام تعطیلی می‌باشد. (این اردو همه دانش‌آموزان ابتدایی تا دبیرستان به جز کلاس‌های اول و دوم و سوم ابتدایی، را شامل می‌شود).

این دانش‌آموزان پس از فارغ‌التحصیل شدن بلافاصله به کشور عربستان اعزام و در دانشگاه‌های مربوطه مشغول به تحصیل می‌شوند.^۴

عربستان سعودی کلیه هزینه‌های ۳۵ استاد دانشگاه اسلامی ام‌درمان که بالغ بر پنج میلیون ریال، معادل یک میلیون و سیصد و سی هزار دلار می‌باشد، را متقبل شده است.^۵

این دو نمونه نشان‌دهنده اهمیت بالای چنین فعالیت‌های آموزشی جهت کادرسازی در کشورهای دیگر است. البته کشورهای دیگر نیز فعالیت‌های مشابهی در سایر کشورها دارند که هر یک از کشورهای مؤسس به مقدار توان علمی و اقتصادی خود و زمینه حضور فرهنگی در سایر کشورها به فعالیت‌های آموزشی متناسب می‌پردازند.

یکی دیگر از کشورهای عربی و اسلامی که فعالیت‌های گسترده آموزشی در آفریقا دارد، کشور مصر است که در این مبحث به طور مختصر از حضور آموزش این کشور در کشورهای سودان و سنگال به عنوان مثال و نمونه بیان می‌گردد.

کشور مصر از زمان استعمار دوگانه سودان به همراه دولت انگلیس، مدارس را در این کشور (سودان) تأسیس کرد که تا امروز دایر هستند و اخیراً زیر نظر وزارت آموزش و پرورش سودان قرار گرفتند. همچنین از زمان جمال عبدالناصر، دانشگاه القاهره - شعبه خارطوم - را در سودان و در منطقه المقرن خارطوم تأسیس کرد که این دانشگاه نیز اخیراً توسط دولت سودان مصادره شد و نام آن به دانشگاه نیلین تغییر کرد.

کشور مصر در سنگال، یکی از مهم‌ترین کشورهای غرب آفریقا، دارای هیأت تعلیمی مقیم در آن کشور است که تعداد آنها چهل نفر متشکل از سی و هشت دبیر و آموزگار و مبلغ علوم دینی و یک سرپرست و یک منشی هیأت می‌باشند. این هیأت از طرف دانشگاه الازهر به سنگال اعزام می‌شوند و به تدریس زبان عربی و علوم اسلامی، بنا بر برنامه دانشگاه الازهر مشغول هستند و هر سال سی و پنج بورس تحصیلی به دانش‌جویان سنگالی

تقدیم می‌کند. علاوه بر آن بورس‌های آموزشی به ائمه جمعه و جماعات سنگالی در مصر که مدت آن گاهی به سه ماه می‌رسد، نیز موجب ایجاد رابطه فرهنگی و دینی گسترده و مستمر بین دو کشور می‌شود.^۶

در پایان ضمن تأکید بر توجه به فعالیت‌های فرهنگی زیربنایی و اساسی و برنامه‌ریزی دقیق و درازمدت و تصویب بودجه‌های لازم و به‌کارگیری کادر باتجربه و بانگیزه، امید است متولیان فعالیت‌های فرهنگی نظام مقدس جمهوری اسلامی در خارج از کشور بتوانند ضمن تحقق اهداف عالی این نظام، پیام روح‌بخش اسلام و تمدن کهن ایرانی اسلامی را به سایر ملل جهان برسانند.

پی‌نوشت:

۱. روزنامه الاسبوع، مورخ ۱۹۹۸/۹/۲۸، شماره ۱۱۳۶، ص ۲۰۱.
۲. پیوست گزارش رایزنی فرهنگی ج.ا.ا. در سودان به شماره ۱۵/۱۷/ب.ن مورخ ۷۸/۱/۱۳.
۳. مجله الرابطة، شماره ۴۴۴، سال ۳۹، مورخ شوال ۱۴۲۲، هـ. ق. بنابر ۲۰۰۲ ص ۸.
۴. گزارش رایزنی فرهنگی ج.ا.ا. در سودان به شماره ۱۵/۱۱۸/ب.ن مورخ ۷۸/۱/۲۳، پیرامون مدارس کشورهای خارجی در سودان.
۵. مجله الرابطة، شماره ۴۴۴، سال ۳۹، شوال ۱۴۲۲.
۶. مجلة العربی، شماره ۴۸۲، بنابر ۱۹۹۹ میلادی، ص ۵۳.



روشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
جامع علوم انسانی